

Redakcja: Sławomir Poleszak (zastępca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji), Szczepan Czarnecki, Spasimir Domaradzki, Łukasz Krzyżanowski, Sławomir Łukasiewicz, Damian Szacawa, Agata Tatarenko

Nr 1405 (145/2025) | 18.07.2025

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Agata Domachowska

Czarnogóra: spór wokół laureatów najważniejszego odznaczenia państwowego

Wybór tegorocznych laureatów najważniejszego odznaczenia państwowego w Czarnogórze – nagrody 13 lipca – wywołał kontrowersje w społeczeństwie i przyczynił się do dalszego pogłębiania podziałów, w szczególności pomiędzy Czarnogórcami a Serbami. Wiąże się to z faktem, że jedna z uhonorowanych osób podważa fakt istnienia narodu czarnogórskiego. Dalsze pogłębianie podziałów narodowościowych może stanowić przyczynek do kolejnych napięć w wielopodmiotowej koalicji rządowej, która od początku swojego istnienia mierzy się z wewnętrznymi sporami.

Nagroda 13 lipca. Nagroda 13 lipca (*13-julska nagrada; Trinaestojulska nagrada*)¹ uznawana jest za najważniejsze odznaczenie państwowe, przyznawane za znaczące osiągnięcia (lub całokształt osiągnięć) w takich dziedzinach, jak: twórczość kulturalna i artystyczna, sport, nauki przyrodnicze i społeczne, gospodarka, ekologia, a także za dzieła lub osiągnięcia we wszystkich obszarach pracy i twórczości, które przyczyniają się do rozwoju i afirmacji Czarnogóry. Wręczana jest przez przewodniczącego parlamentu Czarnogóry. Laureatów wybiera jury powoływane przez czarnogórski parlament, składające się z wybitnych przedstawicieli nauki, kultury, sportu i czarnogórskiego życia publicznego. Co roku przyznaje się maksymalnie trzy nagrody, z zastrzeżeniem, że w danej dziedzinie może zostać wyróżniona tylko jedna osoba².

Oprócz samego odznaczenia laureat otrzymuje nagrodę pieniężną w wysokości dwunastu średnich wynagrodzeń brutto. W tym roku wyniosła ona ok. 14 500 euro. Należy także dodać, że otrzymanie nagrody otwiera możliwość uzyskania w przyszłości również statusu wyróżniającego się twórcy kultury, co zapewnia dożywotnią pensję w wysokości jednego do dwóch średnich wynagrodzeń w Czarnogórze³.

Jak sama jej nazwa wskazuje, nagroda ta wręczana jest z okazji święta 13 lipca, tzn. Dnia Państwowości Czarnogóry (*Dan državnosti Crne Gore*). Data ta związana jest z dwoma kluczowymi dla Czarnogórców wydarzeniami: z decyzją o uznaniu Czarnogóry za niepodległe państwo, która zapadła podczas obrad kongresu berlińskiego (1878 r.), oraz z powstaniem antyfaszystowskim, zorganizowanym przez Czarnogórców w czasie II wojny światowej (1941 r.).

Tegoroczni laureaci nagrody. W tym roku wybrano trzech laureatów nagrody. Są nimi:

- Bećir Vuković – za zbiór poezji pt. „Domy bezdomnych” (*Kuće beskućnika*),
- Veljo Stanišić – za autorską wystawę „Ewolucja” (*Evolucija*),
- Miloš Karadaglić – za światową trasę koncertową, promującą jego album „Baroque”⁴.

Należy jednak zaznaczyć, że M. Karadaglić odmówił przyjęcia najważniejszego odznaczenia państwowego Czarnogóry. Upublicznił swój list skierowany do przewodniczącego parlamentu oraz jury, w którym podziękował za przyznanie nagrody, co wprost określił jako zaszczyt. Jednak nie podał konkretnych powodów podjętej decyzji.

¹ Poziv - Trinaestojulska nagrada 2024, <https://www.gov.me/clanak/poziv-trinaestojulska-nagrada-2024> [10.07.2025].

² Zakon o državnim nagradama | PROPISINET.ME | Svi propisi Crne Gore online, <https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnim-nagradama/> [10.07.2025].

³ Uredba o kriterijumima i nacinu dodjeljivanja statusa istaknuti kulturni stvaralac, <https://www.gov.me/dokumenta/15958bf5-948e-49a4-bcdb-3ae8a28438a7> [10.07.2025].

⁴ Dobitnici Trinaestojulske nagrade za 2025. godinu, <https://www.gov.me/clanak/dobitnici-trinaestojulske-nagrade-za-2025-godinu> [10.07.2025].

Kontrowersje dotyczące wyboru tegorocznych laureatów. Sprzeciw części czarnogórskiego społeczeństwa wywołała decyzja o przyznaniu tegorocznego odznaczenia z okazji Dnia Państwowości pisarzowi B. Vukoviciowi. Mianowicie zarzuca mu się m.in. gloryfikację czetników, w tym przede wszystkim ich lidera Dragoljuba Mihailovicia, który podczas II wojny światowej kolaborował z faszystami. Co więcej, Vuković podważa fakt istnienia narodu czarnogórskiego, uważając, że został on „wynaleziony” przez Międzynarodówkę Komunistyczną (Komintern) oraz Milovana Đilasa⁵. Ponadto udzielał publicznie wsparcia proserbskiemu i prorosyjskiemu Frontowi Demokratycznemu (*Demokratski front*), którego liderem był Andrija Mandić, obecny przewodniczący czarnogórskiego parlamentu.

Kontrowersje wzbudza również Veljo Stanišić, który po ogłoszeniu listy tegorocznych laureatów i odmowie przyjęcia odznaczenia przez Miloša Karadaglicia, podczas wywiadu telewizyjnego ocenił ten akt jako typowe zachowanie „Cyganów”. Komentarz ten wywołał oburzenie. Ostatecznie V. Stanišić przeprosił społeczność romską za swoją wypowiedź, ale odmówił przeproszenia M. Karadaglicia, podkreślając, że nie jest on godny otrzymania państwowego odznaczenia.

Tymczasem Bećir Vuković odrzucił krytykę dotyczącą swojej pracy, twierdząc, że ma ona podłoże polityczne i jest wymierzona w jego przynależność narodową, tj. serbską. Problemem jednak pozostaje także samo dzieło, za które otrzymał odznaczenie. Zbiór jego poezji „Domy bezdomnych” nie był dostępny w żadnej bibliotece w Czarnogórze i – zgodnie z informacją otrzymaną od serbskich instytucji – pojawił się w serbskich katalogach dopiero w momencie otrzymania przez Vukovicia odznaczenia. Wcześniej – mimo że został wydany w 2024 r. – był zakatalogowany jako „w druku”.

Oceniając skład tegorocznych laureatów, część czarnogórskich naukowców zwróciła uwagę, że mogło dojść do złamania prawa, ponieważ wszyscy reprezentują jedną dziedzinę, tj. twórczość kulturalną i artystyczną, a zgodnie z ustawą powinni być przedstawicielami różnych dziedzin⁶. Z kolei minister edukacji, nauki i innowacji, Anđela Jakšić-Stojanović, stwierdziła, że przy wyborze tegorocznych laureatów nie wzięto pod uwagę osób, których osiągnięcia miały istotny wkład naukowy.

8 lipca w Podgoricy, w tym samym czasie, gdy odbywała się gala, na której przewodniczący parlamentu Czarnogóry wręczał przyznane odznaczenia, zorganizowano protesty. Doszło do starć z policją, która użyła siły oraz gazu pieprzowego, aby uniemożliwić protestującym wejście do willi Gorica, w której odbywało się owe uroczyste wydarzenie. Kilkuset Czarnogórców próbowało przełamać kordon policji i dostać się do willi. Do szpitala trafił m.in. Aleksandar Radoman, dziekan Wydziału Języka i Literatury Czarnogórskiej (*Fakultet za crnogorski jezik i književnost*, FCJK), który miał problemy z oddychaniem na skutek użytego przez policję gazu. Działania policji zostały ostro skrytykowane przez polityków opozycyjnych, którzy domagają się od rządu natychmiastowych wyjaśnień sytuacji, do której doszło w czasie uroczystości wręczenia najważniejszych odznaczeń państwowych.

Wnioski. Lista tegorocznych laureatów najważniejszego odznaczenia państwowego w Czarnogórze po raz kolejny przyczynia się do pogłębiania silnych już podziałów w czarnogórskim wielonarodowym społeczeństwie. Czarnogórcy, przywiązani do historii swojej państwowości oraz tożsamości narodowej, odmiennej od serbskiej, postrzegają nagrodzenie Bećira Vukovicia jako zaprzeczenie najważniejszych wartości, na których zbudowane zostało państwo czarnogórskie, tj. idei niepodległości (oraz niezależności) i antyfaszyzmu.

⁵ Milovana Đilas był jugosłowiańskim pisarzem oraz dysydentem, pochodzącym z Czarnogóry. W swojej pracy z 1946 r., zatytułowanej „O Crnogorskom nacionalnom pitanju”, stwierdził, że choć Serbowie i Czarnogórcy należą do wspólnego, serbskiego narodu, to jednak Czarnogórcy są tymi najczystszyimi oraz najlepszymi spośród wszystkich Serbów, a Czarnogóra jest kolebką serbskości. Ponadto dostrzegał jednak różnice istniejące pomiędzy Serbami a Czarnogórcami i opowiadał się za zachowaniem odrębnej tożsamości czarnogórskiej, przy jednoczesnym poszanowaniu elementów zbieżnych z serbską tożsamością oraz bliską historią Czarnogórców i Serbów, zob. szerzej: A. B. Domachowska, *Proces budowania narodu czarnogórskiego w latach 1991-2018: geneza i uwarunkowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2019.

⁶ Zakon o državnim nagradama | PROPISINET.ME | Svi propisi Crne Gore online, <https://me.propisi.net/zakon-o-drzavnim-nagradama/> [10.07.2025].

Kontrowersje wzbudza również fakt, iż nie do końca wyjaśniono opinii publicznej, czy dzieło, za które B. Vuković otrzymał tegoroczną nagrodę, w ogóle istnieje. Zatem wątpliwości wzbudza to, na jakiej podstawie jury zdecydowało o wyborze tegorocznych laureatów.

Odznaczenie B. Vukovicia najważniejszą nagrodą państwową wpisuje się w realizowaną przez ugrupowania proserbskie, obecnie współtworzące rząd w Czarnogórze, politykę wzmacniania pozycji Serbów w państwie. W związku z widocznymi tarciami nie tylko na linii prezydent-premier, ale także wewnątrzkoalicyjnymi, umacnianie swojego elektoratu może okazać się kluczowe w sytuacji rozpisania przedterminowych wyborów parlamentarnych.

Pogłębianie antagonizmów pomiędzy Serbami a Czarnogórcami służy przede wszystkim ugrupowaniom proserbskim oraz największej partii opozycyjnej – Demokratycznej Partii Socjalistów (*Demokratska partija socijalista Crne Gore*, DPS), która choć w ostatnich latach straciła część poparcia społecznego, to jednak wciąż dla wielu Czarnogórców stanowi wiarygodnego „obrońcę” nie tylko tożsamości czarnogórskiej, ale przede wszystkim niepodległości tego bałkańskiego państwa.

Jednocześnie spór ten może stworzyć przestrzeń do dalszego wzmacniania się pozycji mniejszych ugrupowań politycznych, które rywalizują z DPS o poparcie wśród czarnogórskiego elektoratu.

Tak zarysowana oś podziału w wielonarodowym społeczeństwie Czarnogóry może przyczynić się do dalszego spadku poparcia obecnie największej partii rządzącej, czyli Ruchu Europa Teraz! (*Pokret Evropa Sad*). Ugrupowanie to bowiem doszło do władzy, posługując się hasłami rozwoju gospodarczego i poprawy jakości życia obywateli przy równoczesnym zakończeniu jakichkolwiek sporów narodowościowych czy historycznych. Premier i jednocześnie lider tego ugrupowania, Milojko Spajić, stara się dystansować od wszelkich spornych kwestii narodowych. Jest to postrzegane jako chęć utrzymania się za wszelką cenę u władzy, ponieważ bez poparcia partii proserbskich obecna koalicja rządowa utraciłaby większość w parlamencie.